

АГРЕСИЯ

Що е агресия? Кои са факторите, които влияят върху нея? Колко вида агресия познаваме? Има ли разлика между агресия и насилие?

Съществуват много и различни дефинирания, които конкретизират и анализират проблема за агресията. Според Доц. д-р Лора Левтерова, преподавател в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ агресията е: „Всяка форма на поведение, вследствие на която е налице оскърбление, обида или нанесена вреда на друго лице, което не желае и не е демонстрирало подобно поведение” □ Класическото определение за агресия е :”Специфична форма на поведение, която се изразява в демонстрация на неприязън, а често и на груба сила спрямо другите с намерение да им се причини вреда, болка или и двете едновременно. Агресията се разглежда като деструктивно поведение. То може да бъде обида, присмех, ирония....дори убийство”□. От тези две определения достигаме до извода, че агресията е поведение, което води до посегателство върху личността.

„Насилието е всяко действие, което наранява хора или поврежда имущество”.□ Но всъщност има ли разлика между агресия и насилие? Според мен между тези две понятия няма разлика. Защо? Агресията и насилието са взаимосвързани. Резултатът и от двете е явен – „оскверняване” на личността независимо от това дали формата ѝ е физическа /побой/ или психическа /травма/. И двете започват неочаквано и водят до психически упадък на Аза. Друго общо между агресията и поведението е това, че и двете са един вид изливане на собствения гняв върху околните. Колко видове агресия познаваме? Агресията може да бъде пряка /физическа/ и непряка, вербална, насочена към себе си и към околните. Науката разглежда 3 основни типа теории за агресивността. Първият тип са инстинктните теории. Те разглеждат човека като агресивен по природа. Смятат, че агресията е вроден биологичен механизъм, който определя до голяма степен постъпките и цялостното поведение на индивида (според Фройд). Вторият тип е теорията за фрустрацията. Тя обяснява агресивността като следствие от несъответствието (разминаването) между субективно изградените нагласи (очаквания) у човека и реалности от обективната действителност, което води до невъзможността да се постигне силно желаната цел. Фрустрацията води до дезорганизиране на мисленето. Долър и Милър твърдят, че когато се появи състояние на отчуждение, детето реагира агресивно. Третият тип е теорията за научаване на агресивност. Според тази теория агресивността може да бъде усвоена по пътя на подражанието и да се превърне в модел на поведение. Според Бандура децата, които са имали възможност да наблюдават агресивен възрастен като модел на поведение,

проявяват агресивност, старайки се несъзнателно да повторят неговия вид агресия. Всички ние сме били свидетели на даден вид агресия. Например обидено от своите връстници дете може да реагира като набие по-малкото си братче /непряка агресия/, възникване на самообвинения, които довеждат до изграждането на комплекс за малоценост и опити за самоубийство /агресия насочена към самия себе си/ или пък агресия свързана с оскърбления или обиди /вербална агресия/. Кои са факторите, които влияят върху агресивното поведение? Не е минавал ден, в които да не чуем или да не прочетем в медиите за извършен акт на насилие. През последните години чувствително се увеличават агресивните прояви сред децата. Източници на проява на агресивност в поведението на децата са: семейната среда, взаимодействието със съучениците и реалните примери, предлагани от медиите.

□ Доц. д-р Левтерова Л. „Агресивните прояви и връзките с обществеността в образованието”, стр.93, изд. „Професионална библиотека”, София, 2004 год.

□ Харалампиева Г., Иванов С., „Обществено възпитание”, бр.3, год.ХХХVIII, стр.2, изд. „Хермес прес” ООД, София, 1999 год.

□ ”Насилието”, стр.4, изд. „Гея Либрис”, София, 2000 год.

Семейството и училището са основните фактори, които оказват най-силно влияние върху асоциалното поведение и агресивността на подрастващите.

Семейството е един от най-важните фактори.

От него в най-голяма степен зависи наличието или липсата на агресивно поведение в детето. Когато семейството прилага неправилни методи на възпитателно въздействие (прекалена родителска амбициозност, свръххизисквания, ограничаване на самостоятелността, незачитане на детските интереси), то оказва негативно влияние върху поведението на детето. При несполучливите бракове страхът, депресията и тревожността пораждаат безпокойство и създават пропаст между членовете на семейството. Най-често изкупителните жертви в такива семейства са децата, в които родителите буквално се хващат като „удавник за сламка”. В семейство, където липсва хармония и сигурност, детето е склонно към агресивни прояви. Тези прояви най-често

са бягство от дома, явна омраза към родителите, лицемерие и др.

Неотдавна прочетох една статия, която остави траен отпечатък в съзнанието ми. Историята е следната. Майката и бащата на Борис са разведени от времето, когато момчето е на 2 години, а сестра му Мини – на 1. Докато бащата е в казармата, отношенията между съвсем младите съпрузи се развалили. Младата майка се прибирала вкъщи, тогава когато и се свършили парите. След развода присъждат родителските права над момчето – на бащата, а над момичето – на майката. Бащата отглежда децата си заедно с майка си и баща си. Отпреди 14 години към голямото семейство се присъединява и приятелката на бащата – Рени. На вид съвсем обикновена история за едно почти щастливо семейство, което слага ново начало на живота си. Да, но не! Историята, както повечето, няма щастлив хепи енд. Борис извършва зверското си престъпление едва навършил 17 години. Пробожда баба си, жената която през целия му живот му е била не само баба, но и майка. След първите две дълбоки порезни рани – в ръката и рамото, жената пада. Това не я спасява – любимия и внук се навежда над нея и със същия нож и нанася многобройни удари. С последни сили бабата успява да извие ръката на внука си, в която е ножа. При вида на кръвта внукът изоставя жертвата си. Прескача оградата на къщата и се отправя към вилата на същата тази баба. Какво е вдигнало ръката на това момче срещу баба му със сатанинска мисъл да и нанесе смъртоносни рани? Преди фаталния ден няколко последователни дни Борис остава в дома си. Докато баба му отиде в аптеката изкъртва вратата на стаята, която винаги е смятал за своя, а сега намира заключена. Набързо взема оттам касетофон и дънки, които смята да продаде, защото му трябват пари. Щом чува, че баба му се прибира скрива взетото в нейната стая. Докато Борис отрича да е вземал нещо прабабата посочва къде са скрити нещата. Това, че е хванат на местопрестъплението раздразва Борис. Той се нахвърля над баба си и започва да я изблъсква навън. Кавгата се разраства, а уплашената баба моли внука си поне да остави дънките /те са на приятелката на баща му/ и да си ходи при майка си. Разярен от последните и думи Борис започва да души баба си, за да я накара да млъкне. После насочва към нея спрея, който е взел от баща си и накрая връхлита с ножа. Оправдание за зверското нападение на внук срещу баба няма. Коментар също. Едва 17-годишен тинейджър Борис разбива не само своя живот, но и този на най-близките си – своето семейство. Заслужава ли Борис наказание? Отговорът е – да! Старите хора казват :”Това, което се счупи не може да се поправи.” Въпреки, че Борис получава своето наказание, той никога няма да може да изкупи вината пред своята баба. Защо момчето постъпва така? Липсата на обич и сплотено семейство са една от главните причини за постъпката на непълнолетния престъпник. Именно семейството е този център, който формира качества като: толерантност, доброта и съчувствие към останалите. Може би и поради липсата на такова Борис извършва жестокото си престъпление. А може би постъпката му е продиктувана от това, че просто е искал да прикрие откраднатото, от което да изкара малко пари, без да вдига много шум? А може би Борис е търсел просто претекст, за да се скара с баба си? Въпросите са много, а фактът е един – престъпление. От този ден нататък живота на 17-годишния Борис се променя. Но не към добро! Казвали са ми, че: „самите ние хората правим живота си по-сложен, отколкото е”. Мисля, че така е станало

и с Борис. Ако младото момче не беше предприело толкова драстични мерки спрямо семейството си, ако имаше до себе си майка и баща, ако беше помислил преди да постъпи така, може би днес нямаше да лежи в затвора. Може би щеше да има добра работа и перспективи за бъдещето. Може би....

„68,9 е процента на осъдените непълнолетни през 2000 година от семейства без доходи, сочат данните на НСИ. През същата тази година 45,3% са осъдените българи и само с два процента повече роми /47,4%/. През 1999 год. Са били осъдени 2631 непълнолетни. Делът на осъдените непълнолетни лица спрямо общо осъдените е 10,7%. От непълнолетните осъдени на условна присъда са 1761.”□ Стръскащи цифри, нали?

Друг фактор, който оказва влияние върху агресивното поведение, е училището и приятелския кръг.

Според статистиката 48,2 % от тийнейджърите се влияят от приятелите си *. Не е тайна, че приятелското обкръжение е място, където има опасност от насилие между децата.

Една от причините, е че наркотиците упорито настъпват, а там където са те са и престъпните групи. Всеки от нас се е сблъскавал с нови ситуации – приятели, среда и т.н. Тази новост ни кара малко или много да променим своя характер.

Каква е целта? Поне за малко да заприличаме на останалите. Защо? Отговорът – за да не ни набележат за „черни овци” Оттук започва всичко. Променяме външния си вид, вкусовете си, държанието към приятелите и семейството. Започваме да завиждаме благородно или не на тези, които постигат повече от нас. Правим неимоверни опити да се докажем – че и ние можем. Опитваме от всичко – по малко. А може би не?! Кой знае...

Поради ниското си самочувствие и слабата успеваемост агресивните юноши често се присъединяват към други подрастващи, които отхвърлят традиционните норми на живот. В тези групи бързо се поражда пороците, в които насилието и незачитането на чуждите права се издигат на пиедестал. Проявите на агресия се насърчават и се преживяват като гордост. Известен е факта, че груповия кодекс не толерира

чувствителността и страданието, а ги третира като слабост. Статистиката в наши дни красноречиво показва колко често хората проявяват агресивност помежду си. "В училищната среда преобладава, и то с висок процент, агресията насочена срещу личността – грабежи, изнасилвания, блудства".□

Хората прилагат насилие по много причини. Някои младежи искат да изглеждат големи и да правят впечатление на другите. Често сме били свидетели на случката: разплакано дете, което е било ограбено от по-голям батко.

Някои тийнейджъри използват насилие срещу околните с цел, да всеят страх, за да може по-слабите да им се подчиняват. Те често избират за своя жертва „лесна мишена“, за да има по-голяма вероятност действията им да останат безнаказани.

„Всеки трети ученик от 4 и 7 клас е изнудван за пари и предмети от по-силни ученици” – гласи изследването на българските учители извършено през 2001 година.** Факт...

Има хора, които се стремят винаги да направят впечатление, дори с цената на грубо и арогантно държание. Обаче, когато другите си изградят мнение за някого, трудно го променят.

Тогава е много лесно да попаднеш в ситуацията „без вина виновен”.

Според мен прилагането на физическо насилие над по-слабите в никакъв случай няма да помогне на тийнейджърите да се справят с трудностите. Провалите в училище са важен фактор за развитие на агресивността. Неспособността дадено дете да

□ "Обществено възпитание", стр.72-73,бр.3, год.ХХХІХ, изд. Хермес прес" ООД, София, 2000 год.

**"Обществено възпитание", стр.15, бр.5, год.ХХХІХ, изд. Хермес прес" ООД, София,

2000 год.

***"Обществено възпитание", стр.18,бр.6, год.ХХХІХ, изд. Хермес прес" ООД, София, 2000 год

□ "Насилието", стр.18, изд. „Гея Либрис", София, 2000 год.

общува с кръга от хора около него е една от главните причини за агресивно поведение. Необщителността, враждебността и мрачното настроение пораждаат антипатия, както у връстниците, така и у учителите. Фактор, който влияе върху формиране на асоциалното поведение у подрастващите, е и пониженото самочувствие и ниска самооценка. За да докажа своето твърдение ще спомена най-нашумелия и емблематичен случаи – две 14-годишни момичета убиха своя връстничка и приятелка. Причината – жертвата се ползвала с повече внимание и популярност от тях. До навечерието на убийството трите момичета са неразделни. Какво е замъглило здравия им разум? Завистта достатъчно основание ли е да извършиш убийство? Изглежда – да. Не е ли приятелството спирачка да посегнеш на нечий живот? Очевидно – не. Понякога всеки от нас се е чувствал малко засегнат, малко ядосан или недооценен. Но ако завистта и недоволството са достатъчно основание за извършване на убийство, то значи всеки от нас, в един момент, може да се превърне в убиец! Какво всъщност възпира човека от престъпление? Без да се замислям отговарям – страхът от възмездие. Но ако има увереността, че престъплението му ще остане безнаказано какво ще го възпре от злодеянието? Нищо! Затворите са пълни с хора, които са били уверени, че престъпленията им ще останат неразкрити и ненаказани. Вярва ли са в своята безнаказаност и двете момичета от Пловдив. В дните след убийството те са били спокойни. Сълзите и съжалението дошли след ареста. Логично е да се запиташ: факторът „ако ме спипат" достатъчно силен ли е, за да възпре от злодеяние някого. Може би... Нека си припомним думите на Роден, които нарича юношите „поклонници на красотата". Всеки тийнейджър има силно развито чувство за чест и достойнство. И не дай си Боже с някоя постъпка до го нараниш! Тогава бягай надалеч! Самоуважението у подрастващите до голяма степен се подхранва от общуването с връстниците им. Поради тази причина те възприемат болезнено изолацията и търсят „приемане" у тези свои връстници, които излизат извън нормата на условната група. Те са агресивни към тези, които са по един или друг начин различни от тях. Именно така показват своята агресия и двете момичета от Пловдив, които презират своята съученичка. Влошените взаимоотношения с връстниците също могат да породят агресия. Те развиват у подрастващите враждебна позиция и ги карат погрешно да възприемат и тълкуват поведението на околните. „Основният фактор за формиране на агресията е гледането на филми със сцени на насилие". – това сочи изследването на Института по Психология към МВР направено сред педагози, ученици и полицейски служители. □ Никои не знае

защо това е така. Навярно тъй като почти всеки от нас има телевизор или радио, от които ежедневно се осведомява за актовете на насилие. Някои обвиняват самата телевизия за зачистилите случаи на агресия. Според тях се излъчват прекалено много програми с насилие. Други не са съгласни. Според мен извода е следния: не трябва да забравяме, че това което гледаме или слушаме в повечето случаи е измислено. То наистина изглежда вълнуващо, но ако решим да го имитираме трябва да се замислим дали няма да причиним болка на някого. Старият закон от Мартин Лутър Кинг „Око за око” оставя всекиго спящ. Агресията засяга малко или повече всекиго от нас. Тя подковава способностите за обучение, общуване, отношение на човека към човек. Къде се крият корените на агресивното поведение? Навсякъде – на улицата, в училище, в семейството, при приятелите... Какви са последствията и? Раните и синините са най-краткотрайните следи от нанесената агресия. Страхът трае по-дълго, но и той може да бъде преодолян. Без специализирана помощ обаче за цял живот могат да останат промените в чувствата и поведението. Такива са например: неспособността да се привързваш, постоянната тревога, рухналото самочувствие, употребата на алкохол и наркотици и др. Как да преборим с агресията? Според мен начините за преодоляване на агресията са много разнообразни. Като начало бих поставила осъзнаването и приемането на агресията като част от самите нас хората. Всеки, склонен към агресия, трябва да се справи с факта, че тя е част от него. И когато това стане може би само собствения му стимул за борба срещу злото би го накарало „да прогледне”. Друг начин е просто да оставим агресията да отmine. Старите хора казват: „Брой до десет и след това говори!” Е, може би са прави! Ако премислим постъпката си преди да я извършим може би ще действаме по-разумно? Полза ще имаме само ние. Особен начин за справяне с агресията е и начина да говориш за нея. За тази цел са създадени анонимни групи с ръководител и психолози. Те имат за цел да премахнат асоциалното поведение между участниците и от лоши хора те да станат добри. Може би един от най-разпространените начини за справяне с агресията е чувството за страх от наказание. След извършен насилствен акт някои от нас не би искал да бъде разкрит и наказан. Този факт, може би би стопирал агресията ни? А може би не! Никой не знае. Във всеки човек има в малка или голяма степен „заспала” или „събудена” агресия. Дали ще се спреш с нея зависи само и единствено от теб самия. Ти избираш пътя – към светлото или тъмното. Факт...

Въпреки многобройните изследвания, агресията и досега си остава недоизяснен проблем.

Известният психолог Пиер Дако вижда в агресията нещо съвсем естествено или, ако го цитираме "съществувам, значи съм агресивен". Психологът говори за "нереалната" агресивност, която е начин за себеутвърждаване, стремеж към изправяне пред трудностите, а не - към избягването им.

Специалност Психология